

and their satisfaction or dissatisfaction with the world, focus on achieving harmonious interaction with it, embodies the hopes, desires and ideal representation of the masses. They distinguish the following characteristics of mass culture: the proximity to basic human needs, the growing demand for its products focus on natural, closer to instinctive, primitive sensuality and emotion, always strict subordination of power in society, simplicity in producing a quality product consumption.

Ukrainian and Russian researchers interpret identically that popular culture and folk art is in a provider.

Ukrainian scientist Danilyuk A. explores the concept of popular culture in relation to folklore and proves that it has a number of features. First of all it points to its connection with classical culture, which makes it different from folk; argues that one reason for the spread of mass culture in society is withering away of folklore.

Russian scientist Ivanov G. considers identity and popular culture, such as the impact of the latest features in the formation of identity. He emphasizes that popular culture has both positive and negative effects on human identity.

Polish scientist and science fiction Lam S. argues that popular culture is "the amount of social technologies." Thus we can conclude that mass culture is actually not culture in general and that is the form, which takes cultural development in terms of industrial civilization, in terms of mass industrial society.

Today popular culture represents a higher socio-cultural category, a new form of socialization and inculturation individual guidance in his life and work conditions that are constantly changing, a new system of manipulating his mind, needs, interests, demand, and value orientation and behavior.

At the beginning of the XXI century popular culture is a specific way of the understanding of the reality and adapt to it, describing the specifics of production and distribution of cultural property. Recently popular culture is firmly entrenched in our society and therefore became the object of studying of modern Ukrainian scientists and cultural studies.

Some authors explore key aspects of the problem field of the phenomenon of mass culture in the new plane in domestic scientific thought.

Among them Ukrainian scientists such as: Hundorova T., Zabuzhko O., Svidzinsky A., Vovkun V., Masenko L., Poplavsky M., Sinkevych O. and the work of the young scientists Zastolska V., Danilyuk A., Logvinov V., Pohribna V. etc.

Therefore analyzing the contemporary socio-cultural reality Zastolska V. offers a definition of mass culture as one that is not based on the development and modification of certain provisions relating to the analysis of the state of culture and society in the socio-cultural development and to its theoretical reflection as full of the cultural modernity with the relevant theme.

Professor Svidzinsky A. examines popular culture based on the highly controversial nature of the interaction of culture with the consciousness of the individual.

According to Vovkun V.: "Culture is absorbed into mainstream culture moreover not his cut or not able to recommend or develop a strong centralized state."

Popular culture as a phenomenon has a right to exist, but the problem is that? for example, in Ukraine it is usually not Ukrainian.

Ukrainian scientist Masenko L. analyzes mass culture in the relationship between the concepts and language of popular culture. In her view the language barrier between elite and mass culture slows and complicates the process of establishing a new society for several reasons.

Mishchenko N. emphasizes that the negative interpretation of popular culture does not meet modern social and cultural processes.

Denisyuk Zh. in the thesis of "mass culture as a factor in transforming the national and cultural identity in the context of globalization" was the first who examines popular culture as one of the main agents of cultural globalization which has impact on the national and cultural identity.

Popular culture is an universal crops or characteristic of the general population, cosmopolitan, a variety of contemporary culture. Therefore modern mass culture is a complex form of organization and structuring of the cultural life of the society that creates and cultural product and the consumer.

Key words: mass culture, directions of research of mass culture, folk-lore, identity, urbanization, globalization, socio-culture process.

УДК 008(477)

Вовкун Святослав Васильович
здобувач

ЕВОЛЮЦІЯ ІСТОРИЧНИХ ПОГЛЯДІВ П.О.КУЛІША

У статті проаналізовано листи, щоденник, публіцистичні, літературні та історичні праці П.Куліша, а також слідчі документи, зміст яких свідчить, що ідеологія П. Куліша, а також його погляди на соціально-політичні процеси, історичні події та явища змінювалися впродовж усього життя, еволюціонуючи у бік консервативних традицій.

Ключові слова: світосприйняття, козацька історія України, просвітницька робота, суб'єктивні концепції, козацька романтика, боротьба за українську мову, розвиток української літератури, поширення історичних знань, ідеологічні засади.

Аналіз листів, щоденника, публіцистичних, літературних та історичних праць П.Куліша, а також слідчих документів свідчить, що його ідеологія, погляди на суспільно-політичні процеси, історичні події та явища змінювалися впродовж усього життя, еволюціонуючи, на жаль, у бік консервативних традицій. Загалом у формуванні ідеологічної основи дослідника, історика і письменника можна виокремити три етапи.

Перший етап – 30-50-і роки XIX ст. На цьому етапі, на нашу думку, світоглядний кругозір дослідника формувалася під впливом успадкованого духу таємного політичного гуртка Харківського університету (1826) та вільнодумства Ніжинської гімназії вищих наук (1827-1830), піднесення польського визвольного руху та поширення його в Україні у 30-х рр. XIX ст.; виникнення політичного гуртка петрашевців у Петербурзі (1845) та Кирило-Мефодіївського товариства у Києві (1846); формування центрів освіти, науки і культури України – Харківського (1805) та Київського (1834) університетів, Волинського (1805) та Одеського Рішельєвського (1817) ліцеїв; створення історичного памфлету "Історія Русів або Малої Росії" (кін. XVIII – поч. XIX ст.), чотири томної "Історії Малої Росії" (1822) Д.Бантиша-Каменського та п'ятитомної "Історії Малоросії" (1842-1843) М.Маркевича, тритомної "Історії Нової Січі або останнього Коша Запорозького" (1841) А.Скальковського, низки історичних, археологічних, етнографічних та джерелознавчих праць першого ректора Київського університету професора М.Максимовича; діяльності Київської тимчасової комісії розгляду давніх актів (1843), Одеського товариства історії та старожитностей; загального потягу української інтелігенції до усної народної творчості, фольклористики і виходу в світ книг "Досвід збирання стародавніх малоросійських пісень" (1819) М.Цертелева, "Малоросійські пісні" (1827), "Українські народні пісні" (1834), "Збірка українських пісень" (1849) М.Максимовича, західноукраїнської "Русалки Дністрової" (1837); художніх творів І.Котляревського, П.Гулака-Артемівського, Г.Квітки-Основ'яненка, Є.Гребінки, Л.Боровиковського, А.Метлинського (Могили); основоположника нової української літератури, революціонера-демократа Т.Шевченка, життєвий шлях якого тісно переплітався з долею П.Куліша тощо.

Під впливом зазначених та багатьох інших обставин у П.Куліша сформувалося молоде романтичне прогресивне світосприйняття, сповнене любові до вітчизни, її історії з козакофільськими традиціями, рідного слова зі щирою вірою, що становище України можна змінити на краще, якщо за цю роботу всім дружно взятися. Власне, це бажання зумовило вступ П.Куліша до Кирило-Мефодіївського товариства, від якого у подальшому він усіяко відмовлявся. Саме цього часу побачили світ такі його праці: романтична повість "Михайло Чернишенко, або Малоросія вісімдесят років тому" (1843); віршована поема на історичну тематику "Україна. Од початку України до батька Хмельницького" (1843); перший історичний роман "Чорна рада. Хроніка 1663 року та оповідання" (1846) та на її основі низка повістей; історико-публіцистична "Повість об українском народі" (1846); фольклорно-етнографічне видання "Украинские народные предания" (1847); гостросоціальна, прогресивна за своїм спрямуванням "Повість о Борисе Годунове и Дмитрии Самозванце" (1857); ґрунтовні дослідження "Опыт биографии Н.В.Гоголя" (1856); славнозвісна фольклорно-етнографічна та історична праця у двох томах "Записки о Южной Руси" (1856-1857).

П.Куліш був переконаний, що козацьку історію України з минулого можна реанімувати, використовуючи її досвід у сучасному житті, а, найголовніше, шляхом широкої просвітницької роботи домогтися повалення деспотизму та кріпосницької дійсності.

Другий етап – 60-і – перша половина 70-х років XIX ст. Ще наприкінці 40-х років XX ст. жандармам третього відділу, використовуючи слідчі висновки 1847 р., вдалося залякати П.Куліша, зламати його потяг до участі у діяльності політичних гуртків та організацій. Ось декілька прикладів. Ще в 1847 р., звертаючись до жандармів, П.Куліш писав: "Я знаю, что личность моя приобрела теперь во мнении многих странной, унижительный для меня смысл. Поэтому я желал бы показать всем, что мой идеал возможной на земле справедливости, здравомыслия и практической любви к человеку заключается в русском правительстве, что на старое время русское вообще и в особенности на украинское я смотрю с ужасом и жалостью, и что, по моему мнению, для России теперь только наступило время полного развития прекрасной государственной жизни, начатой Петром Великим. "Черная рада" моя, вновь исправленная и местами переделанная, представляет как нельзя яснее всю беспорядочность украинской старины и, будучи основана на долгом изучении исторических источников, докажет всем рассудительным людям, что старина наша похожа на страшную ночную сказку, и что светлый день спокойной жизни настал для Малороссии только в новейшее время. Если б я был так счастлив, чтобы правительство возвратило мне свою доверенность позволением печатать, я бы выступил на новое литературное поприще с этим романом. Я уверен, что он заставил бы думать иначе обо мне и тех, которые негодуют на безрассудство проповеданных мною прежде мыслей, и тех, которые делают меня каким-то ламанческим героем. То и другое тяготит мою душу, и, ваше превосходительство, понимаете, как было бы для меня радостно, если бы все верили в мое перерождение по-вашему!" [2, 110].

У листі до О.Ф.Орлова П.Куліш знову запевняє, що він зробить усе, щоб перевиховатися: "Как ни тяжки были мои душевные и физические страдания, но я благодарю провидение за все, что произошло со мною. Теперь, по крайней мере, остаток жизни я проведу спокойно в отношении к себе и достойным образом в отношении к обществу. Этого спокойствия до моего ареста и суда надо мною я не знал: я был исполнен мыслей, горьких для самого меня и вредных для моих слушателей или читателей. Пересматривая теперь в уме все прошедшие свои действия, я удивляюсь великодушию государя императора. Ни одно правительство в Европе не поступило бы так милосердно с вредным фанатиком, каким я, к стыду моему, являлся в своих печатных сочинениях и письмах. Верьте, ваше сиятельство, что после того, как суд его величества надо мною был кончен, я нашел в собственном сознании судью самого неумолимого. Известие о решении дела Белозерского, сообщенное мне женою в крепости, в особенности меня поразило.

Я увидел, что действовал преступным образом в отношении к великодушнейшему и человеколюбивейшему в мире государю. Действительно, с этим прекрасным, но неопытным еще юношею мог

бы поступить подобным образом только отец, а не государь. Попечение о моей жене во время моего ареста, внимание, которым она пользовалась у исполнителей монаршей воли, наконец, облегчение меня переводом в госпиталь, сокращение срока моего ареста и милостивая заботливость даже об удобствах переезда моего в губернский город – все это наполнило мою душу глубочайшей благодарностью к е. и. в. Для полного моего спокойствия не достаёт одного: чтоб государь император забыл о моих проступках и считал меня новым подданным, которого возродило его великодушие. По крайней мере я стану всеми средствами стараться доказать, что теперь понимаю здраво и исполняю свято обязанности верноподданного.

Позвольте ж, ваше сиятельство, от всей души принести вам глубокую мою благодарность за ваше представительство обо мне у престола и за бесценное покровительство, которого вы удостоивали мою жену. Верьте, ваше сиятельство, что вы своими действиями внушили мне неизгладимые и отрадные для всей моей жизни чувства!

С глубочайшим почтением и совершенною преданностию имею честь быть, милостливый государь, вашего сиятельства, покорнейший слуга П.Кулиш" [2, 109].

У листі до Л.В.Дубельта П.Куліш так пише про своє перевиховання: "Покорнейше прошу ваше превосходительство взять на себя труд – засвидетельствовать перед его сиятельством, что как бы ни пришлось мне тяжело жить на свете, я до конца сохраню в душе смирение кающегося преступника, и как ни ужасна для меня бедность, которую я уже испытываю и должен, по-видимому, испытывать больше и больше, однако же буду покоряться ей в молчании, как высшему определению судьбы" [2, 134].

У листі до приятеля О.Кониського 22 грудня 1862 р. П.Куліш наголошував: "Нехай за нас наше діло говорит, а не наші орації... нехай нашим ворогам буде тяжко від нашої розумної праці", – і закликав і себе, і своїх побратимів "стояти на тій стороні, де правда", бо якщо не так, то "на якого ж ката нам вся наша праця?".

"Та, на жаль, з історичною правдою у Пантелеймона Куліша, – на думку М.Жулинського, – були повсякчасні нелади через суб'єктивні концепції, породжувані і певними настроями, і швидкозмінними політичними орієнтаціями, і емоційно спалахуючими прожектами, і наївними сподіваннями на реформи та ласку" [3, 13].

Під гнітючим впливом циркуляра Валуєва 1863 р., остерігаючись жандармського переслідування, П.Куліш знову починає заперечувати свою причетність до Кирило-Мефодіївського товариства. Крім того, він переглядає свої погляди на роль і місце Запорізької Січі в історії України, історичні умови, які породжували селянсько-козацькі рухи наприкінці XVI – поч. XVII ст., революційні події 1648-1676 рр. тощо.

Не солідаризуючись з революційно-демократичним рухом другої половини XIX ст., П.Куліш піддає критиці революційні основи Шевченкової поезії, окремі історичні положення М.Максимовича, М.Костомарова та інших авторів. У вірші П.Куліша "З того світу", написаному у формі послання Т.Шевченка з того світу, згадується баба Талалайка (персонаж народних переказів), на легендарних, міфологічних розповідях якої нібито сформувались історично неправильні уявлення Т.Шевченка про минуле українського народу, його захоплення козацькою романтикою, що, зрештою, призвело до створення ним образів, позбавлених історичної правди і достовірності. На думку П. Куліша, героїзація у творах Т.Шевченка козаків та гайдамаків, прославлення їхніх подвигів – не що інше, як "брехні", які нічого спільного не мають з історичною дійсністю. Насамперед вони були розбійниками, п'яницями й руйнівниками цивілізації. І саме в цьому полягала велика помилка Т.Шевченка.

Цей же закид робить П.Куліш і М.Костомарову, маючи на увазі його історичні твори, зокрема оцінку діяльності Богдана Хмельницького [3, 637]. Створені П.Кулішем праці "Жизнь Куліша" (1868), "История воссоединения Руси" в трьох томах (1874-1877), "Руїна" (1863-1864), "Мальована гайдамаччина" (1868), "Козаки в отношении к обществу и государству" (1877), "Почин лихоліття козацького і перші козацькі бунти" (1868), "Хмельницщина. Історичне оповідання" (1861) та інші крок за кроком обґрунтовують історичну необхідність приєднання України до Росії, деструктивну роль в історії українських гетьманів та козацької отаманщини, козацько-селянських повстань тощо. У цей час П.Куліш в основу своєї діяльності кладе лише просвітницький рух, боротьбу за рідну мову, розвиток української літератури, поширення історичних знань, в центрі яких висвітлюються тепер уже козакофобські думки та процеси, які визначили закономірність входження України до складу Росії, та інші русофільські явища. На його думку, такі ідеологічні засади повинні були сподобатися провладним органам, зняти з нього життєве напруження.

Третій етап – друга половина 70-х – 90-і роки XIX ст. У цей період ідеологічні засади П.Куліша набули дещо плутаного та неоднозначного характеру. З одного боку, в наукових публіцистичних та художніх працях цих літ ("История воссоединения Руси" – Т.3 (1877), "Отпадение Малороссии от Польши. 1390-1654 рр": В 3т. (1887-1889), "Материалы для истории воссоединения Руси" (1877)); публіцистичних та художніх творах ("Крашанка русинам і полякам на Великдень 1882 року", "Воспоминания о Николае Ивановиче Костомарове" (1885), "Кирило-Мефодіївське братство в Києві 1843-1847 року. Роз'яснення П.Куліша, члена того братства" (1880), "Украинские козаки и паны в двадцатилетие перед бунтом Хмельницкого" (1895), збірка "Хуторна поезія" з автобіографічною розповіддю "Історичне оповідання" (1882), підсумковий творчий доробок "Дзвін" (1893), посмертне видання "Позичена кобза" (1897), поеми "Куліш у пеклі" (1890), "Маруся Богуславка", "Грицько Сковорода" та ін.) П.Куліш жалкує, що українські низи не змогли мирно співіснувати у складі польської

цивілізації у XV-XVII ст. і часом проявляли невиправдані жорстокі виступи проти польської адміністрації та майнових класів. З іншого боку – зі скрупульозною старанністю П.Куліш випишує жорстокий гніт щодо українського народу з боку польської шляхти та її посібників орендарів-євреїв, що насправді й формувало підґрунтя для всіх селянсько-козацьких заколотів. Саме керуючись таким баченням історії, П.Куліш вніс плутанину в трактування історичної ролі й місця таких постатей, як П.Конашевич-Сагайдачний, польський коронний гетьман Жолкевський, вихрещений воєвода Я.Вишневецький, С.Чернецький, керівник української революції 1648-1657 рр. Б.Хмельницький та ін., водночас піддавши критиці діяльність Запорізької Січі, а відтак – усталені погляди на роль і місце козацтва в історії українського народу тощо. Для П.Куліша у цей період ідеалом стала діяльність російських монархічних урядів, особливо Петра I, Катерини II та й царів пізнішого періоду.

Після ганебного великодержавно-русифікаторського Емського указу 1876 р. П.Куліш доходить висновку про недержавну українську ментальність і стає на шлях каторжної трагічно самотньої просвітницької діяльності. Цього періоду, як і раніше, він вірно служить українській мові та літературі, робить усе можливе, щоб українська культура набула загальноєвропейського рівня. Автор статті "Одержимець духу" М.Олійник слушно зауважує, що тоді "Поет приходив до читача заново. Широко ж відчинімо двері "невсипучому трудівникові у нашій справі" (Панас Мирний). Пророковані митцем часи, коли "чи не буде мати учити сина добру і благородству по книжках моїх", настали. Прийшли по роках застою й рутини, заборони і нищення, вистраждані й омріяні, оплачені життям сотень тисяч невинних жертв. Цінімо ж їх як велике, здобуте в тяжкій борні благо, як щастя, котре випадає раз на віку. Не даймо обернути себе в чужоземців на рідній землі", – проти чого стояв і за що боровся "фанатик української народності". Пізнаймо істину – і істина позбавить нас від лукавства й нещирості, неправди й злостивості, що ними так обогатив нинішній світ. Слідом за ним, перефразовуючи його слова, скажімо самі собі: без труда нема життя; все, досі содіяне, – це так мало задля мого народу, моєї Вітчизни. Не судімо людину за те, чого вона не зробила, – воздається кожному по заслугах його" [4, 12].

Характеризуючи Кулішеву непослідовність, М.Жулинський слушно підмічає, що він то прославляє культуртрегерську щодо України місію польської шляхти; то після поразки 1863 р. польського повстання з ентузіазмом приймає запропоновану йому на його ж прохання царською владою посаду сановитого чиновника у Варшаві, згідно з якою він мав проводити там відповідну колонізаторську і русифікаторську політику; то захоплено вітає скасування 1861 р. кріпацтва в Росії і молить дозволу на переклад царського маніфесту українською мовою; то різко протестує проти заборони українського слова Емським указом 1876 р.; то публікує 1874-1877 рр. тритомну "Историю воссоединения Руси", в якій обґрунтовує історичну значимість Переяславської ради і водночас осуджує козацькі й селянські повстання, образливо оцінює творчу спадщину Т.Шевченка та його святе ім'я; то пише заяву, в якій зрікається російського підданства, хоча пізніше її забирає; то у "Зазивному листі до української інтелігенції" закликає забути класове розмежування в ім'я збереження рідного слова – цієї "скарбівні нашого духу" ("До гурту, паненята з мужичатами!"); то в поезіях "Пророк", "До рідного народу", в поемі "Магомет і Хадіза" та інших зневажливо оцінює визвольні народні рухи, звинувачує свій народ у зятій боротьбі, в сліпій злості, невігластві... М.Жулинський підкреслює, що особливо виразно все це проступило в збірках "Хуторна поезія" і "Дзвін", у яких П.Куліш прославляє культуртрегерство Петра I і Катерини II, які начебто заповіли темному українському народові з його "древнім звірством", "затурканій Україні" "свій ум державний". П.Куліш сподівався, що колись на ґрунті російського самодержавства проросте майбутня державність України, яка неможлива без розбудови національної культури. Звідси його послідовна подвижницька культурно-просвітницька діяльність, постійні компроміси з самодержавством, а також пошуки легальних форм у справі розвитку українського слова, спроби об'єднати навколо ідеї культурної цивілізації українського народу багатих і бідних, українську аристократію і темну чернь.

Тому особливо високо піднісся авторитет П.Куліша після опублікування етнографічних матеріалів у "Записках о Южной Руси", "Записок о жизни Гоголя" і роману "Чорна рада".

З метою підвищення загального освітнього рівня населення дослідник видає популярні "метелики" – дешеві книжечки серії "Сільська бібліотека" (1860-1862). В основі багаторічної праці над перекладом Біблії, творів світової літератури було бажання достукатися до широких мас українського народу. Відтак, Пантелеймон Куліш був драматично суперечливою особистістю, як справедливо зазначає М.Жулинський, його мінливі політичні орієнтації обурювали громадськість, передусім тих, хто намагався наслідувати його велике культурницьке подвижництво. Та їм, його друзям і однодумцям, доводилося то розпачливо розводити руками, то різко його критикувати в пресі, то писати гнівні листи, що страшенно вражало Куліша і змушувало пояснювати свої вчинки, виправдовуватись [1, 16].

Література

1. Жулинський М. Г. У праці каторжній, трагічній самоті /Жулинський М. Г. //П. О. Куліш. Твори: В 2 т. – К., 1989. – Т. 1.
2. Кирило-Методіївське товариство: В 3 т. – К., 1990. – Т. 1. – С. 76, 155-169, 170-171; Т.2. – С.66-69, 80-81, 90, 128-129.
3. Куліш П. О. Твори: в 2 т. /Куліш П. О. – К., 1989. – Т.1 – 654 с.; Т.2. – 670 с.
4. Куліш П. Чорна рада. Хроніка 1663 року та оповідання /Куліш П. О. – К. 1990. – 255 с.

References

1. Zhulynskiy M. H. U pratsi katorzhnii, trahichnii samoti /Zhulynskiy M. H. //P. O. Kulish. Tvory: V 2 t. – K., 1989. – Т. 1.
2. Kyrylo-Mefodiivske tovarystvo: V 3 t. – K., 1990. – Т. 1. – S. 76, 155-169, 170-171; Т.2. – S.66-69, 80-81, 90, 128-129.
3. Kulish P. O. Tvory: v 2 t. / Kulish P. O. – K., 1989. – Т.1 – 654 s.; Т.2. – 670 s.
4. Kulish P. Chorna rada. Khronika 1663 roku ta opovidannia /Kulish P. O. – K. 1990. – 255 s.

Вовкун С. В.**Эволюция исторических взглядов П.А.Кулиша**

В статье проанализированы письма, дневник, публицистические, литературные и исторические труды П. Кулиша, а также следственные документы, содержание которых свидетельствует, что идеология П. Кулиша, а также его взгляды на социально-политические процессы, исторические события и явления изменялись на протяжении всей жизни, эволюционируя в сторону консервативных традиций.

Ключевые слова: мировоззрение, казацкая история Украины, просветительская работа, субъективные концепции, казацкая романтика, борьба за украинский язык, развитие украинской литературы, распространение исторических знаний, идеологические основы.

Vovkun S.**Evolution of P.O.Kulish historical views**

The article states that the analysis of letters, diaries, journalistic, literary and historical works P.Kulish and investigative documents show that its ideology, views on social and political processes, historical events and varied events throughout life, evolving in toward the conservative tradition.

In forming the ideological basis of the researcher, historian and writer can distinguish three stages.

The first phase – 30-50-ies of the XIX century. At this stage, we believe that the ideological outlook of the researcher shaped by political secret circle Kharkov University and Nijinsky high school science, the rise of the Polish liberation movement and its distribution in Ukraine in the 30s of the XIX century. Emergence of political circle Petrashevists in St. Petersburg and Cyril and Methodius in Kiev; formation centers of education, science and culture of Ukraine.

Under the influence of these and many other factors in P.Kulish formed young romantic progressive outlook, full of love for the homeland, its history, native words with a sincere belief that the situation in Ukraine can be changed for the better, if at all this work together to tackle. In fact, this desire led to the introduction P.Kulish Cyril and Methodius, which later he strongly refused.

Kulish was convinced that the history of Cossack Ukraine could revive the past, using her experience in modern life, and above all by the general educational activities to achieve the overthrow of despotism and feudal reality.

The second stage – the 60 – early 70- ies of the XIX century. Back in the late 40-ies of XX century gendarmes third division, using investigative findings in 1847, managed to scare P.Kulish break his desire to participate in political clubs and organizations.

In a letter to O.F.Orlova Kulish says that he will do everything possible to transform.

Under the oppressive influence Valuev Circular 1863, fearing persecution gendarmerie, P. Kulish starts again denied any involvement in the Cyril and Methodius. In addition, it revises its views on the role and place of the Zaporozhian Sich in Ukraine's history, the historical conditions that gave rise to peasant and Cossack movement in the late XVI – early XVII century. Revolutionary events of 1648-1676 years.

Not being in solidarity with the revolutionary-democratic movement II floor. XIX century, Kulish criticized the revolutionary foundations of Shevchenko's poetry, some historical position M.Maksymovych, M.Kostomarov and other authors.

During this period Kulish base its activities only puts educational movement, fighting for their own language, the development of Ukrainian literature dissemination of historical knowledge.

The third stage – the second half of the 70th – 90th years of XIX century. During this period of ideological principles Kulish became somewhat confused and ambiguous character. In scientific journalistic and artistic works of these years Kulish regrets that Ukrainian bottoms were unable to coexist peacefully as part of Polish civilization in the XV-XVII centuries and sometimes showed unjustified violent actions against the Polish administration and property classes. For P.Kulish ideal during this period was the work of the Russian monarchical governments, especially Peter I, Catherine II and the kings of the later period.

Therefore, Panteleimon Kulish was dramatically contradictory personality, as rightly pointed M.Zhulynskyy, its changing political orientations outraged the public, especially those who tried to imitate his great cultural asceticism.

Key words: outlook, Ukraine Cossack history, educational activities, subjective concept, the struggle for Ukrainian language Ukrainian literature development, dissemination of historical knowledge, ideological principles.